

2. predavanje –
sozvočja 2
(četverozvoki in
obratni trozvokov)

OSNOVE GLASBENE TEORIJE

Jakob Barbo

ELEMENTI NAPETOSTI V TONALNI GLASBI

MojeZnanje.si

PONOVITEV ŽE ZNANEGA

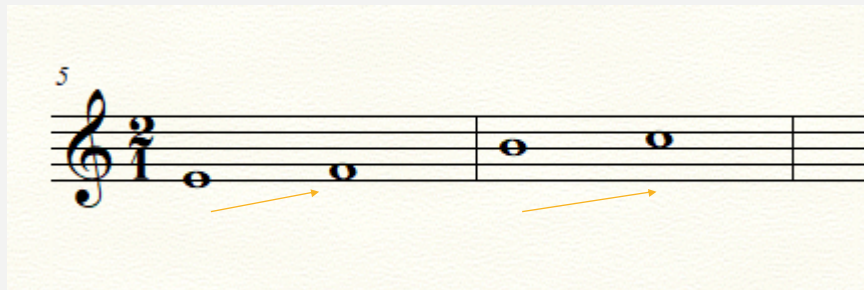
MojeZnanje.si

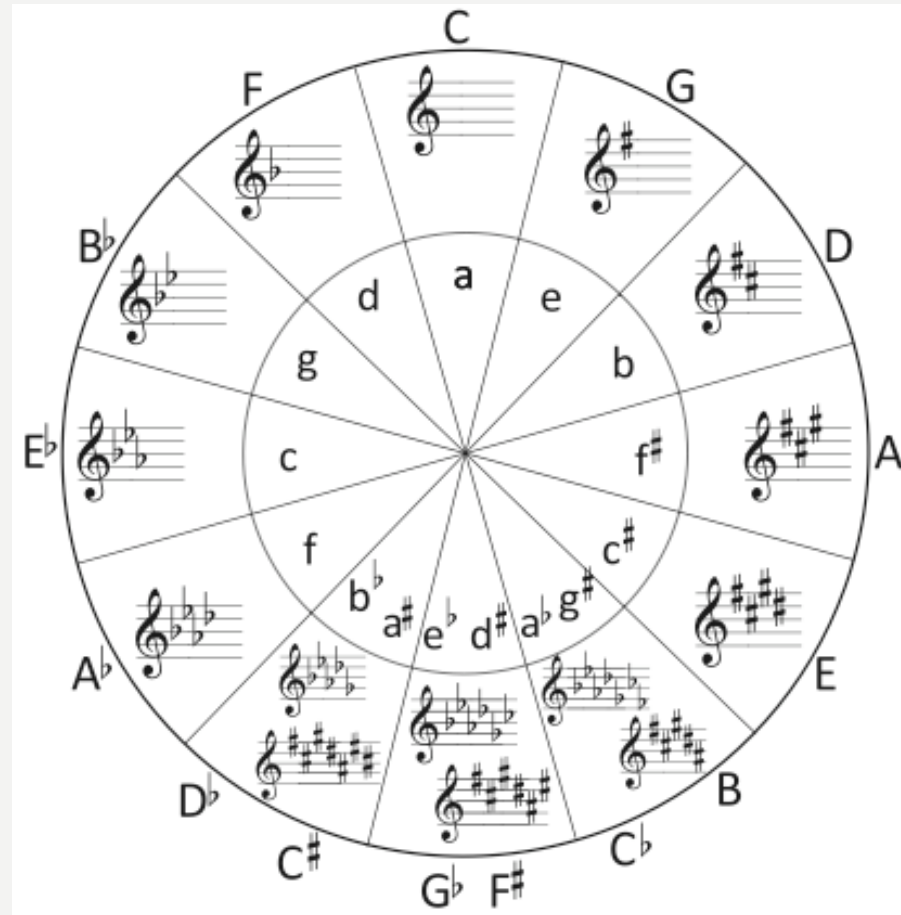
ELEMENTI NAPETOSTI V TONALNI GLASBI

- Dobra glasba kateregakoli časa in okusa je NAPETA
- Napetosti izhaja iz osnovnega materiala, iz katerega glasba nastaja – LESTVICE
- **Tonalna glasba** – glasba, ki nastane upoštevajoč zakonitosti napetosti znotraj ene ali več različnih lestvic (tonalitet)

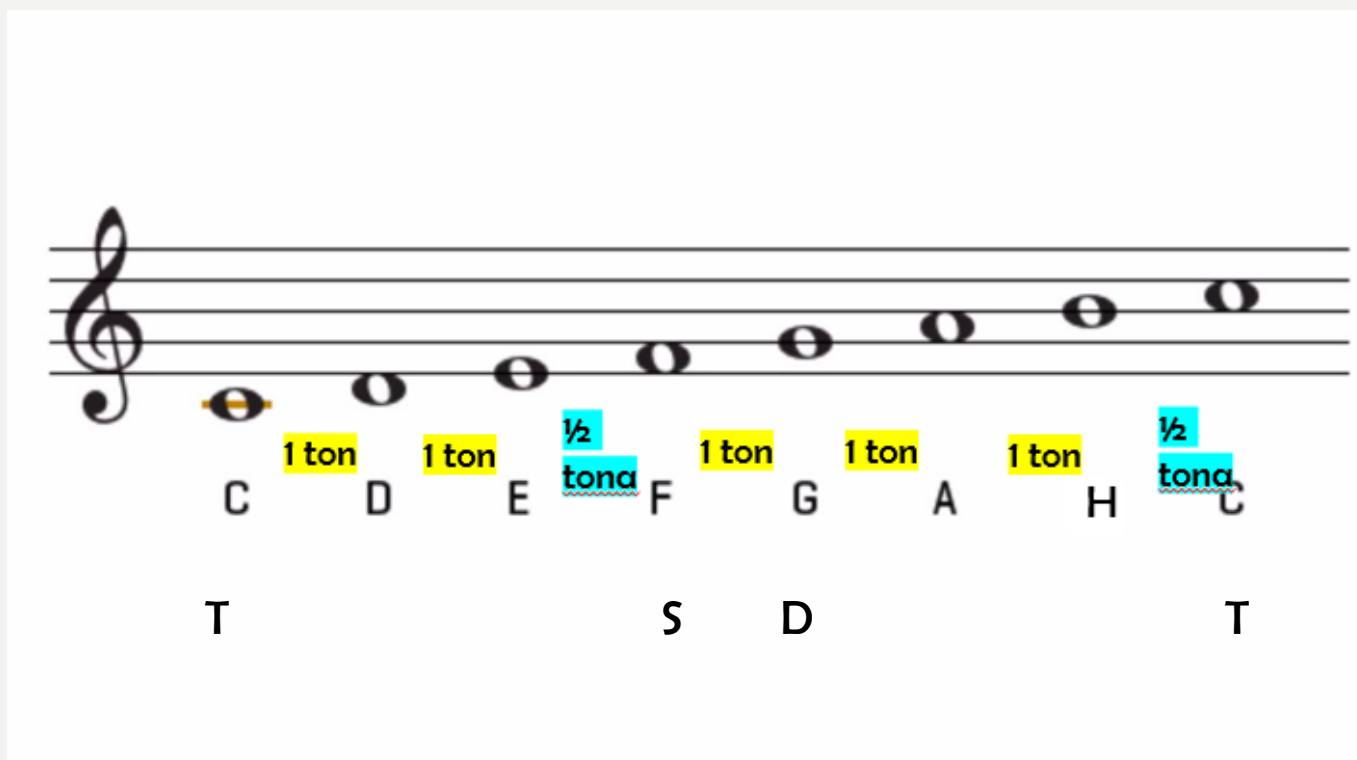
POL TON KOT VIR NAPETOSTI

- Vsak tetrakord vsebuje napet postop poltona (male sekunde)
- Mala sekunda zahteva razvez (v C-duru F v E, navzdol, in H v C, navzgor)

T, S, D V C-DURU (GLAVNE STOPNJE)

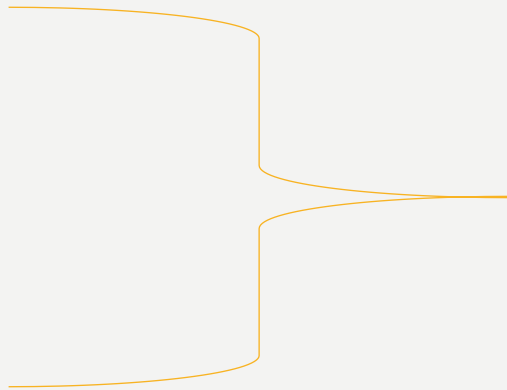
Vsi so durovi –
zato so glavne
stopnje!

MojeZnanje.si

MOL(I)

- Naravni
- Harmonični
- Melodični

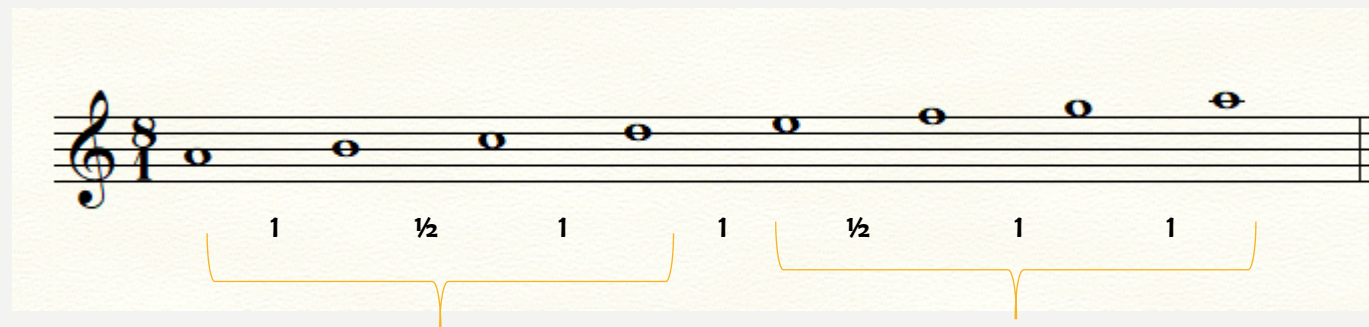

Različno zaporedje celih in pol tonov

- Vse mole pišemo z malo začetnico (npr. a-mol, lahko tudi samo a)!
- Tudi v molu na enakih stopnjah najdemo T, S, D

NARAVNI MOL (EOLSKI MODUS)

- Različno zaporedje intervalov po tetrakordih
- **Manjka vodilni ton** – tega najdemo v naslednjem, harmoničnem molu

AKORDI NA STOPNJAH NARAVNEGA MOLA

t

s

d

t

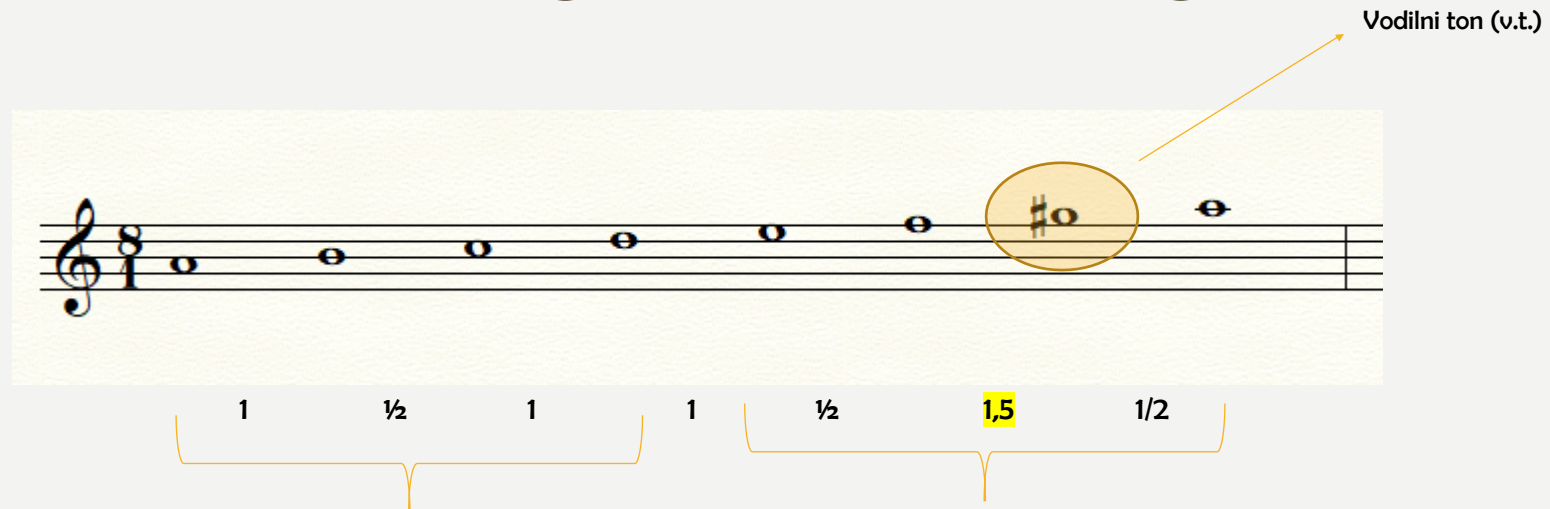
Molove lestvice
= molove
glavne stopnje

Dominanta je napeta takrat, ko
je na njej durov akord (posledica
vodilnega tona) – ta lestvica
zato ni najbolj napeta

MojeZnanje.si

HARMONIČNI MOL

- Različno zaporedje intervalov po tetrakordih
- Ima vodilni ton
- Ton in pol redkost

AKORDI NA STOPNJAH HARMONIČNEGA MOLA

A musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The staff contains eight chords, each represented by a cluster of notes. Below the staff, the chords are labeled: m53, zm53, zv53, m53, D53, D53, zm53, and m53. The notes 't', 's', 'D', and 't' are positioned below the staff, corresponding to the first, third, fifth, and eighth chords respectively. The 'D' is highlighted in a yellow box. An orange oval highlights the 'zv53' chord, and another orange oval highlights the first 'D53' chord. An orange arrow points from the first 'D53' chord down to the text 'Vodilni ton prinese tudi durovo dominanto!'.

2

m53 zm53 zv53 m53 D53 D53 zm53 m53

t s **D** t

Vodilni ton prinese tudi
durovo dominanto!

MELODIČNI MOL

Vodilni ton (v.t.)

1 1/2 1 1 1 1 1 1/2

- Različno zaporedje intervalov po tetrakordih, a drugi je enak durovemu drugemu!
- Ima vodilni ton

ŠTEVILO PREDZNAKOV

- Molova lestvica ima toliko predznakov, kot jih ima za malo terco višje ležeči dur
- Durova in molova lestvica z enakim številom predznakov sta **vzporedni lestvici**

na primer: "C-duru je vzporeden a-mol in a-molu C-dur."

STAROCERKVENE LESTVICE (MODUSI)

- Dur (jonski) in mol (eolski modus) do renesanse nista prevladujoča
- Obstajajo lestvice, ki jih dobimo, če bi danes igrali po belih tipkah klavirja z začetkom na različnih tonih
- **Modus določa napetnostni odnos med toni, med katerimi je eden osrednji (nota finalis)**

I

A - ve Ma- rí- a, *grá-ti- a ple-na, Dómi-nus te-cum,
 benedícta tu in mu-li- é-ribus, et bene-díctus fructus
 ventris tu- i, Je-sus. Sancta Ma-rí- a, Ma-ter De- i, o-ra
 pro no-bis pec-ca- tó-ribus, nunc et in ho- ra mortis nostræ.
 Amen.

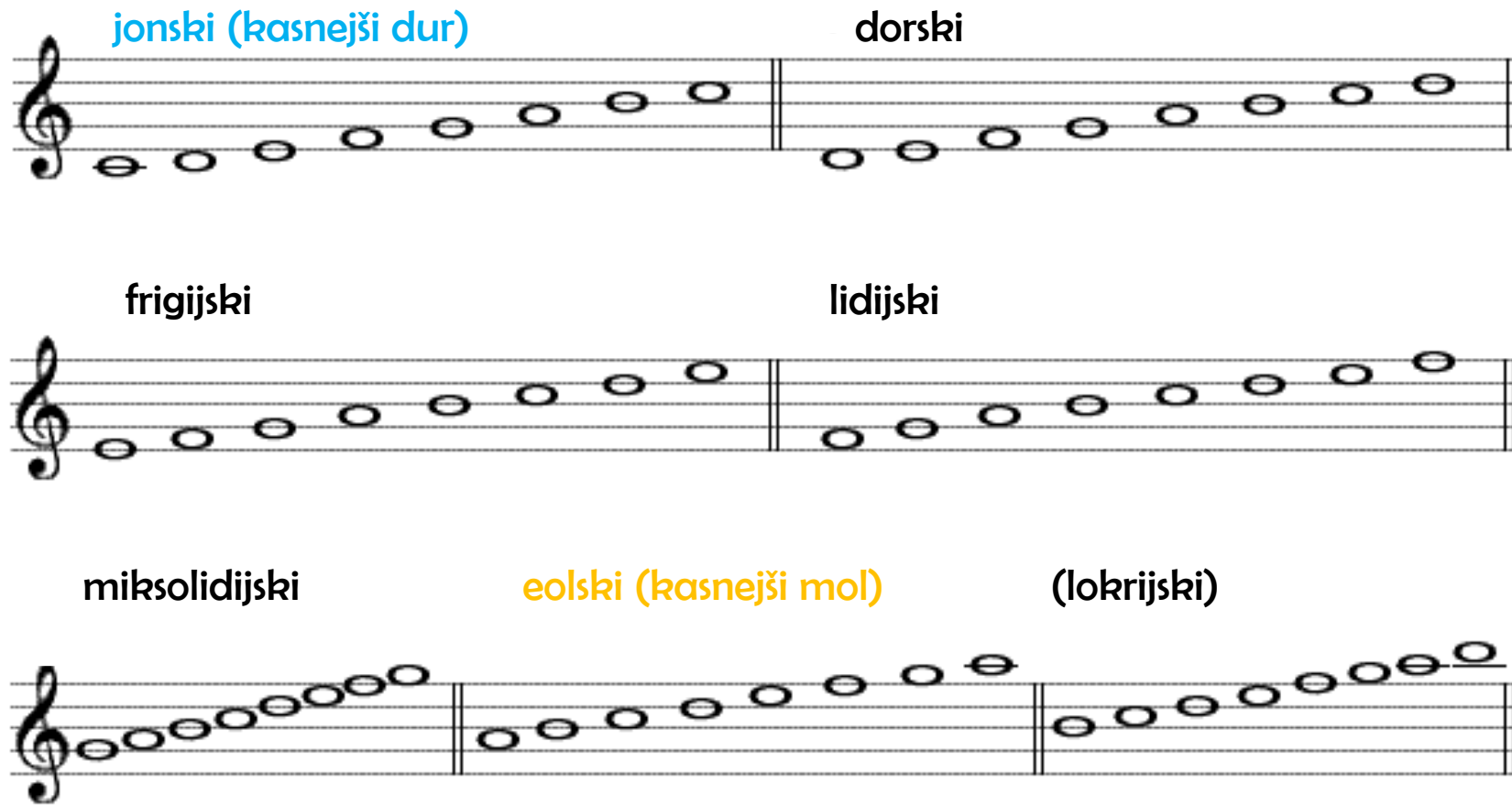
No. 235. Ave Maria

M. M. ♩ = 152

A - ve *Ma - rí - a, grá - ti - a ple - na;
 Dó - mi - nus te - cum: be - ne - dí - cta tu in mu - li -
 é - ri - bus, et be - ne - dí - ctus fru - ctus ven - tris
 tu - i Je - sus. San - cta Ma - rí - a, Ma - ter De - i,
 o - ra pro no - bis pec - ca - tó - ri - bus nunc et

MODUSI

V ČEM SE MODUSI RAZLIKUJEJO OD DURA ALI MOLA?

- Zaporedje celih in pol tonov

VAJA

- Vpiši cele in poltone v dorsko, lidijsko in frigijsko lestvico! (Ugotovi zaporedje celih in pol tonov v teh lestvicah.)

dorski

frigijski

lidijski

Z rdečo je označena nota finalis – osrednja nota, na katero se je fraza začela ali končala (predhodnica tonike)

Z modro je označena nota repercussa – nota, ki je z noto finalis v napetem odnosu (predhodnica dominante)

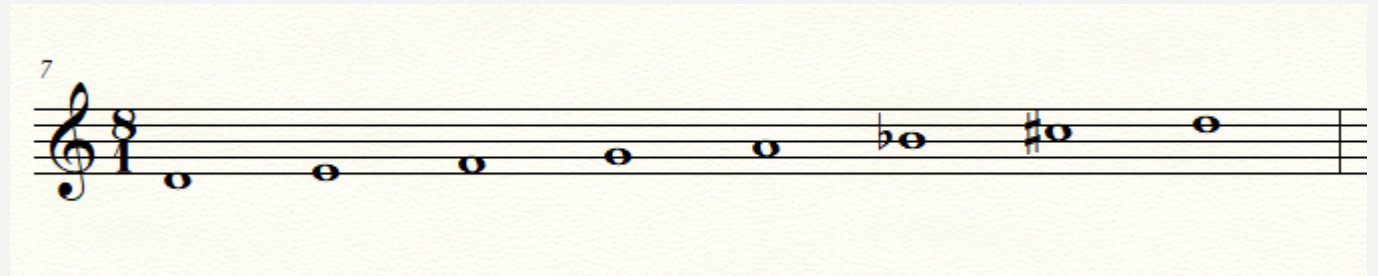
DORSKI MODUS

- <https://www.youtube.com/watch?v=Z6hqAfsHURo>
- Posebna je njegova simetrija (prvi in drugi tetrakord sta simetrična) + enak je v obe smeri
- Ni vodilnega tona, zato ...

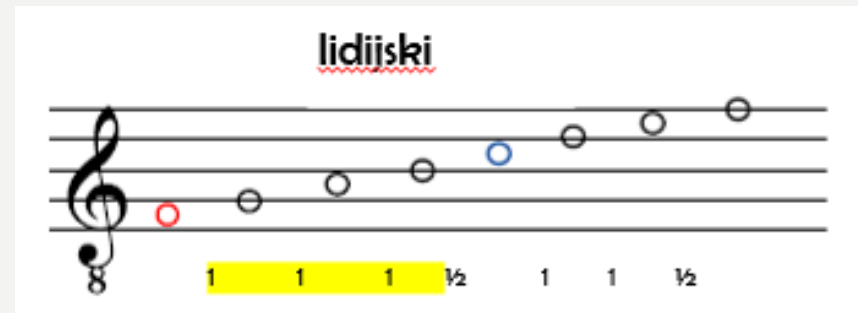
PREHOD IZ DORSKEGA MODUSA V HARMONIČNI MOL

- Zviša se vii. stopnja, ki jo visoko želijo zaradi napetosti pol tona do note finalis (kasnejše tonike)

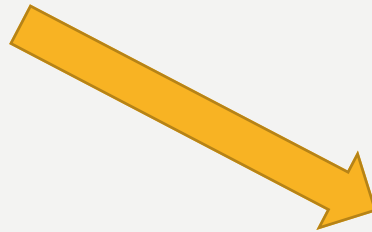
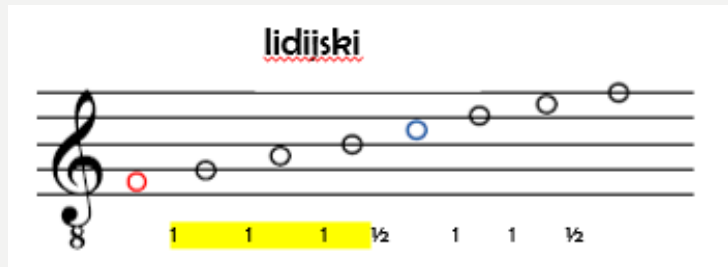
LIDIJSKI MODUS

- <https://www.youtube.com/watch?v=gwmTpnSzyHg>

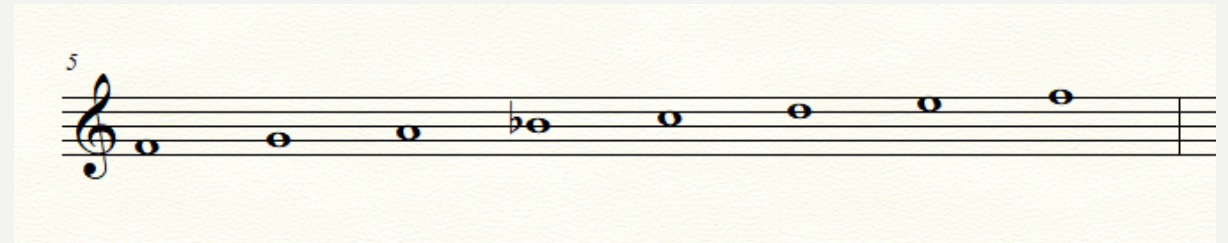

- Zanimiv tritonus med prvo in četrto noto (F in H)
- Trije zaporedni celi toni so uporabljeni zelo redko (lidijski modus v gregorijanskem koralu je sploh redek), to zaporedje pa rad uporablja Bach
- Lidijski akord – akord, ki ga najdemo v lidijski lestvici na sedmi stopnji (molov kvintakord)

PREHOD IZ LIDIJSKEGA V DUR

- V izogib tritonusu
F – H (kasnejša
subdominanta) so
h znižali v B

FRIGIJSKI MODUS

- <https://www.youtube.com/watch?v=7KbFBIPkrnY>

- Poseben je odnos pol tona med prvim in drugim tonom (vodilni ton je nad noto finalis oz. toniko in ne pod njo!)
- Iz tega pride frigijska zveza

SOZVOČJA 2

MojeZnanje.si

TROZVOKI (KVINTAKORDI)

- Sestavljeni so iz dveh terc (oklepa jih kvinta)
- Možne kombinacije:
 - velika + mala terca (durov kvintakord),
 - velika + velika terca (zvečan kvintakord),
 - mala + velika terca (molov kvintakord),
 - mala + mala terca (zmanjšan kvintakord).

TROZVOKI V LESTVICI

9

D5/3 m5/3 m5/3 D5/3 D5/3 m5/3 zm5/3 (D5/3)

I. II. III. IV. V. VI. VII. (I)

Durov kvintakord, d53	I., IV., V.
Molov kvintakord, m53	II., III, VI.
Zmanjšan kvintakord, zm53	VII.
Zvečan kvintakord, zv53	/ (ni ga v duru, je v molu na III.)

SOZVOČJA 2

- Kaj se zgodi, če zvenijo hkrati 4 ali več tonov?
- Kaj se zgodi, če zamenjamo vertikalni vrstni red tonov v akordu (če je v basu različen ton)?

ČETVEROZVOKI (SEPTAKORDI)

- Septakord – oklepajoči interval je septima
- V glasbi (z izjemami), zlasti popularni, jih najdemo redkeje
- V klasični glasbi razcvet v času baroka

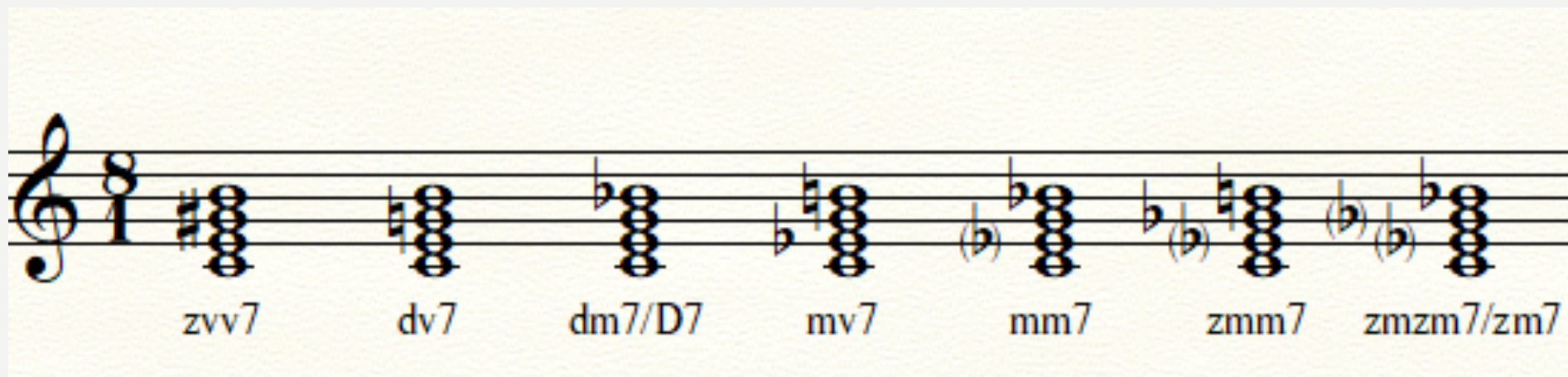

GRADNJA SEPTAKORDA/ČETVEROZVOKA

- Trozvok – dve terci ena na drugi
- Četverozvok – tri terce ena na drugi
- Možne kombinacije:
 - ~~Velika + velika + velika~~
 - Velika + velika + mala – zvečan z veliko septimo (zv \bar{v} 7)
 - Velika + mala + velika – durov z veliko septimo (dv7)
 - Velika + mala + mala – durov z malo septimo (dm7/D7)
 - Mala + velika + velika – molov z veliko septimo (mv7)
 - Mala + velika + mala – molov z malo septimo (mm7)
 - Mala + mala + velika – zmanjšan z malo septimo (zmm7)
 - Mala + mala + mala – zmanjšan z zmanjšano septimo (zmzm7/zm7)

AKORDI V ČRTOVJU

KAKO POSTAVITI DOLOČEN SEPTAKORD

- Npr. molov z veliko septimo:
 1. postavimo molov kvintakord na zahtevan ton;
 2. veliko septimo dobimo tako, da nad zadnji ton kvintakorda postavimo ton, ki ustreza pravilu: mala sekunda oktavo nižje da veliko septimo oktavo višje, velika sekunda pa malo septimo (KOT PRI SEKSTAH)!

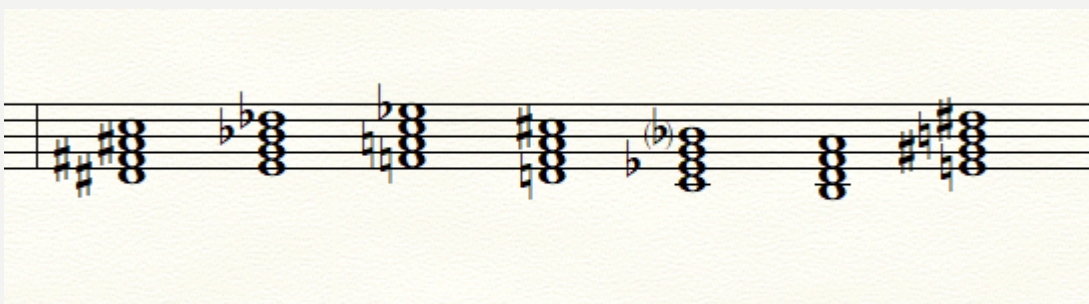
Poglej si primer!

MojeZnanje.si

VAJA

- Na ton A postavi vse septakorde!
- Poimenuj naslednje akorde:

- ~~Velika + velika + velika~~
- Velika + velika + mala – zvečan z veliko septimo (zv7)
- Velika + mala + velika – durov z veliko septimo (dv7)
- Velika + mala + mala – durov z malo septimo (dm7/D7)
- Mala + velika + velika – molov z veliko septimo (mv7)
- Mala + velika + mala – molov z malo septimo (mm7)
- Mala + mala + velika – zmanjšan z malo septimo (zmm7)
- Mala + mala + mala – zmanjšan z zmanjšano septimo (zmzm7/zm7)

**POVEDANO NE VELJA ZA
DOMINANTNI SEPTAKORD, KER
GA BOMO OBRAVNAVALI
POSEBEJ!**

GALLUS

(pripravljen) zadržek – priprava +
nastop + razvez

https://youtu.be/Z_xHE9D2-zg

- Eden prvih, ki jih izdatno uporablja v glasbi
- **Vloga (pripravljenega) zadržka, ki se razveže navzdol!**

XIV. Cogitate miseri

Iacobus Gallus

Cantus

Altus

Tenor

Bassus

Co - gi - ta - te mi - se - ri,

priprava - nastop - razvez

MojeZnanje.si

MONTEVERDI

https://www.youtube.com/watch?v=bKTQQ28sSNo&list=RDbKTQQ28sSNo&start_radio=1

- Septima je pripravljena, a akord je samostojnejši (ni le posledica zadržka)

[24]

priprava - nastop - razvez

A - ma - ril - li, A - ma - ril - li, del can-di do li-gu - stro più can-di.

A - ma - ril - li, A - ma - ril - li, del can-di do li-gu - stro più can-di.

se - gni; A - ma - ril - li, A - ma - ril - li, del can-di do li-gu - stro più can-di.

se - gni; A - ma - ril - li, A - ma - ril - li, del can-di do li-gu - stro più can-di.

se - gni; A - ma - ril - li,

MONTEVERDI

- Nepripravljena septima!

nastop – razvez

9

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

che col nome an-co-ra, d'a-mar, ahi las-so! che col nome anco-

BACH

<https://www.youtube.com/watch?v=wqJDn5LLJHY>

- Mnogo - septakordov, a redko brez priprave (za razliko od Monteverdija, ki je živel prej)

Rud. Frie

338. Was Gott thut, das ist wohlgethan
(Cant. 144. Nimm, was dein ist. B. A. 30, 87)

priprava – nastop – razvez

Was Gott thut, das ist wohlgethan, es bleibt gerecht sein Wille;
wie er fängt meine Sachen an, will ich ihm halten stille.

MojeZnanje.si

KLASICIZEM

- Zaradi “preobloženosti” baročnega zvoka se klasicistični skladatelji izogibajo preveč izdatne rabe septakordov
- Izdatna raba nepripravljene septime dominantnega septakorda

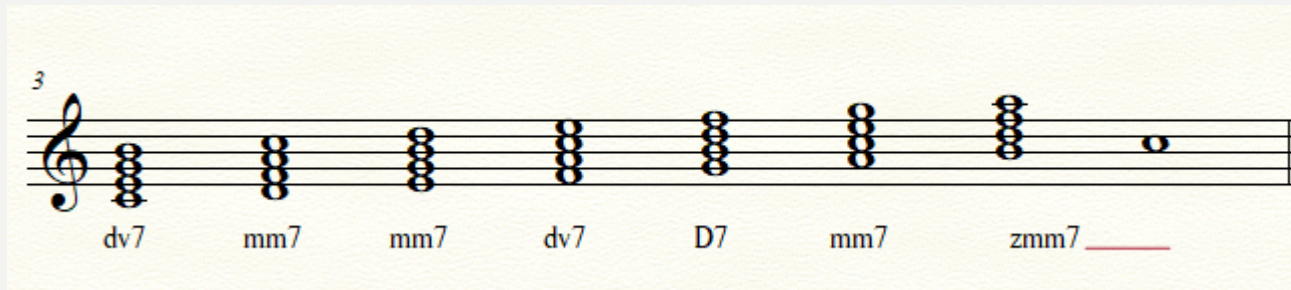

MNOGOSTRANOST ČETVEROZVOKOV V DURU IN MOLIH

- Pomeni, kje v lestvicah lahko najdemo določene akorde

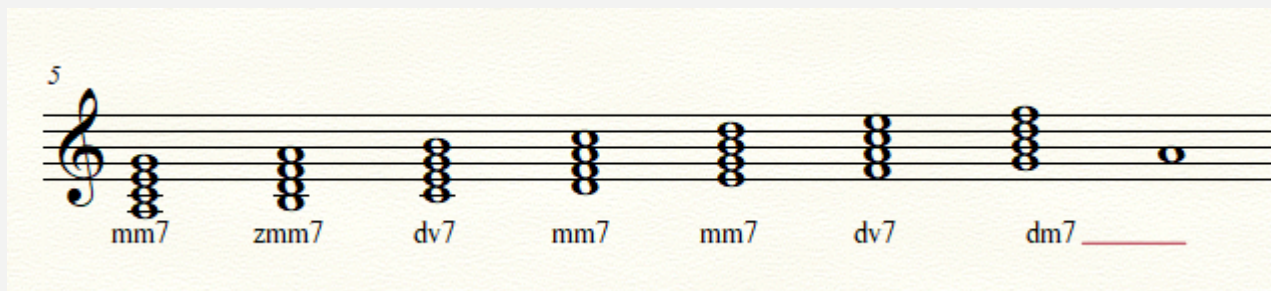
DUR

- Na glavnih stopnjah najdemo durove akorde, na V. dominantni septakord
- Stranske stopnje so molove, sedma je zmm7 in ne ZM7
- Napeta lestvica

NARAVNI MOL

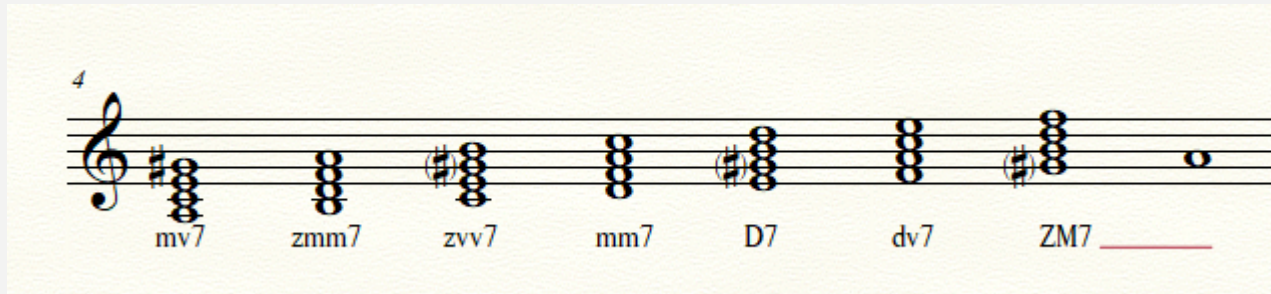

- Glavne stopnje so molove – manjša napetost na V. stopnji
- Sedma stopnja ni dominantni septakord, ampak dm7, ker je dominantni lahko le na V. stopnji!
- Stranske stopnje so durove ali zmanjšanje

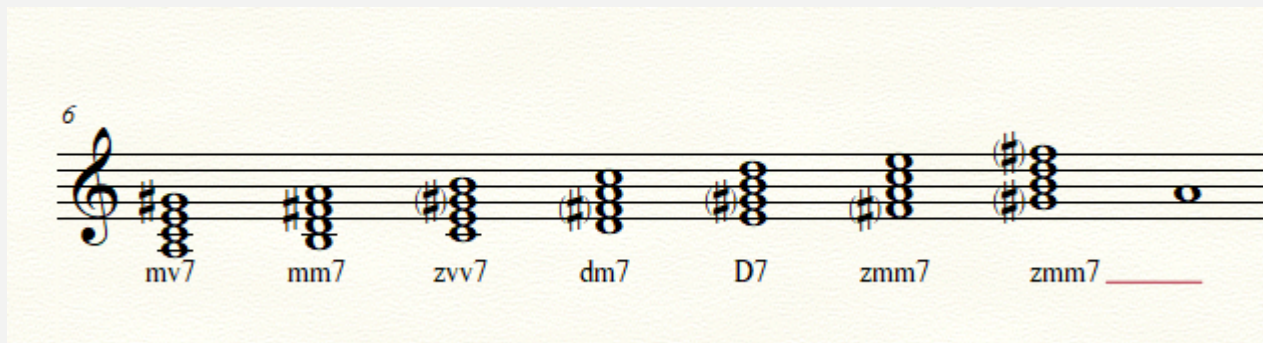
- D7 in dm7 sta po zgradbi enaka, po funkciji pa ne (D7 je akord na dominant oz. V. stopnji)
- ZM7 in zmzm7 sta po zgradbi enaka, po funkciji pa je ZM7 akord na vii. stopnji.

HARMONIČNI MOL

- Karakterni subdominanta in dominanta sta molovi, **dominanta durova zaradi napetosti !**
- Na vii. stopnji je najbolj napet ZM7

MELODIČNI MOL

- Ohrani karakterno prvo stopnjo, vendar občutek dura dajeta ostali glavni dve, ki sta durovi
- Na V. stopnji dominantni septakord
- Edina z zvečanim akordom na III. stopnji

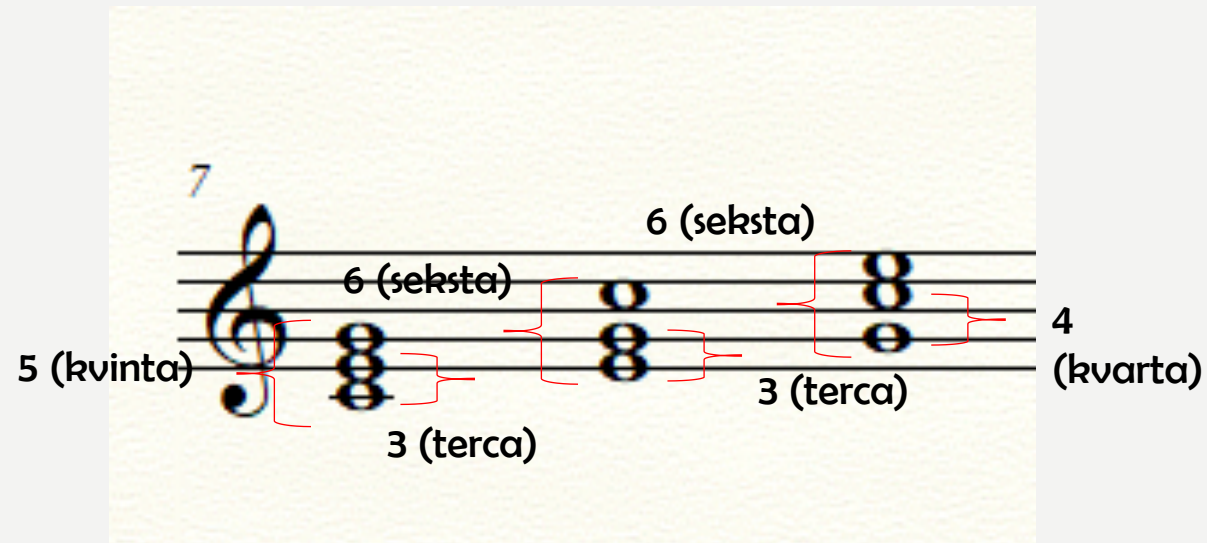

OBRATI KVINTAKORDOV

- 1. obrat – sekstakord
- 2. obrat - kvartsekstakord

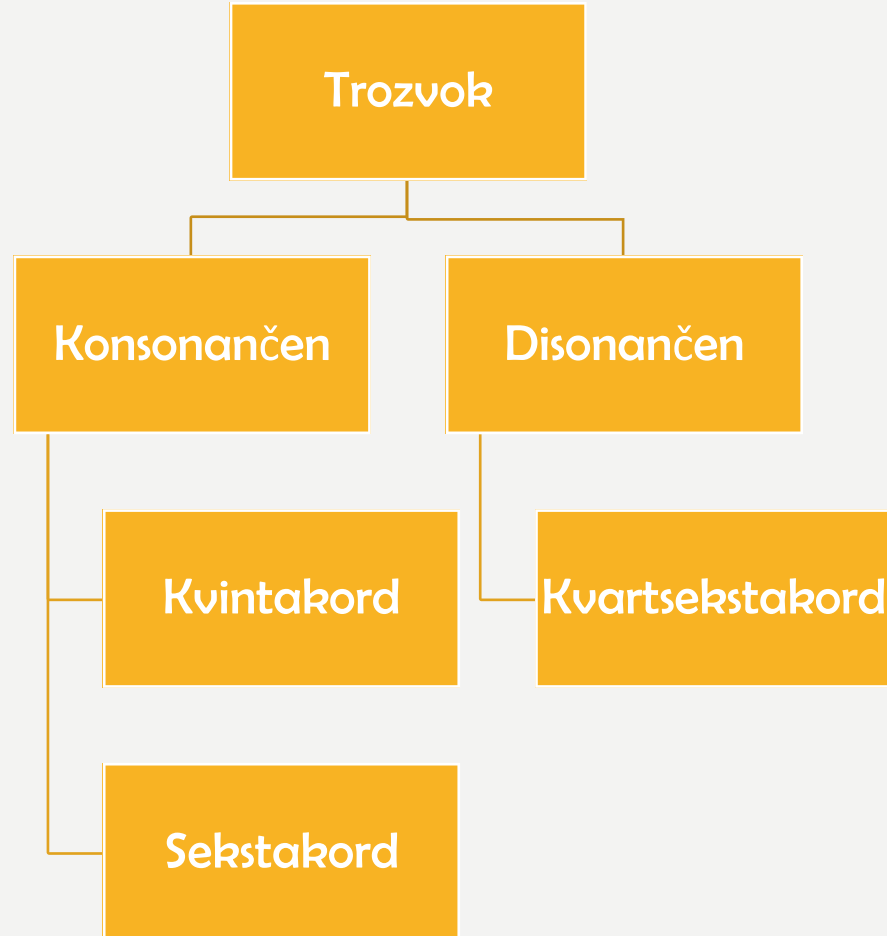
POIMENOVANJE

D53 – D63 – D64

DELITEV V RENESANSI

KVINTAKORD IN SEKSTAKORD

- Kvintakord najbolj stabilen, zato je osnovna oblika in najpogostejši akord
- Sekstakord je manj stabilen (je labilen), zato je redkejši
- Kvartsekstakord se v glasbo začne urivati v pozni renesansi (odločilen prispevek Gallusa), uveljavi pa se v baroku

RAZMERJE MED KVINTAKORDI IN SEKSTAKORDI

<https://www.youtube.com/watch?v=wl5iST98hA>

7

S. tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

A. tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

T. 8 tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

B. tar sot - to fi - ne - stra, Lan - tze buon com - pa - gnon.

The image shows a musical score for a four-part setting of a song. The staves are labeled S. (Soprano), A. (Alto), T. (Tenor), and B. (Bass). The lyrics are 'tar sot-to fi-ne-stra, Lan-tze buon com-pa-gnon.' The key signature has one flat (B-flat). The time signature is 3/4. The Soprano staff starts with a treble clef and a sharp sign above the first measure. The Alto staff starts with a treble clef. The Tenor staff starts with a treble clef and a '8' below it. The Bass staff starts with a bass clef. A blue circle highlights a note in the Bass staff, which is a B-flat in the second measure of the second system.

12

S. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

A. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

T. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

B. di-ri, di-ri, don, don, don, don, don, don, don, di-ri, di-ri, don, don, don, don.

BAROK

- Kvartsekstakord zlasti kot t.i. kadenčni kvartsekstakord se začne pogosto uporabljati v baroku pred zaključkom fraze
- Razcvet tudi v klasicizmu
- <https://www.youtube.com/watch?v=DsUWFVKJwBM>

A musical score snippet for a four-part setting, likely a chorale, in D major (two sharps). The score is numbered 41. It features four staves: three treble clefs and one bass clef. The lyrics are: "tis ex - a - mi - ne." The final measure of the phrase is highlighted with a pink background, and the final chord, a cadential quartasext (F#4, A4, C#5, E5), is highlighted with a green background. The bass staff shows a half note F#4 and a half note A4, while the treble staves show a half note C#5 and a half note E5.

VEČ KOT ČETVEROZVOKI?

Monteverdi

https://www.youtube.com/watch?v=bKTQQ28sSNo&list=RDbKTQQ28sSNo&start_radio=1

9

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so!

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so!

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so! che col nome anco -

che col nome an-co - ra, d'a mar, ahi las - so! che col nome anco -

che col nome an-co - ra, d'a - mar, ahi las - so! che col nome anco -

MojeZnanje.si

CLUSTRI

- Sozvočja, pri katerih toni ne nastopajo kot predstavniki funkcij, ampak učinka
- Ligeti – zvočne ploskve (<https://www.youtube.com/watch?v=JWlwCRIVh7M>)

PANDIATONIKA

- Pandiatonični akordi - akordi, ki nefunkcijsko uporabljajo tone, ki jih najdemo znotraj lestvice

POLITONALNOST

- Akordi, ki so presečišča dveh tonalitet z različnimi predznaki (npr. C-dur + A-dur)
- Stravinski (<https://www.youtube.com/watch?v=rP42C-4zL3w>)

